

Egzistencinio tomizmo įžvalgų reikšmė analitinei filosofijai

Šis straipsnyje pristatoma viena įtakingiausių XX amžiaus filosofijos krypčių – egzistencinis tomizmas kaip analitinio tomizmo pirmtakas, turėjęs lemiamos reikšmės šiuolaikiniams ontologijos bei epistemologijos tyrinėjimams.

The article presents one of the most important trend in 20-th century philosophy – Existential Thomism – as being of great relevance to contemporary analytical Thomism in its ontological and epistemological investigations.

Įvadas

Šio tyrimo objektas – vienos įtakingiausių XX amžiaus tomistinės filosofijos krypčių – egzistencinio tomizmo – įžvalgų reikšmė šiuolaikinei tomizmo krypti, vadinamajam „analitiniam tomizmui“. Straipsnio tikslas – aptarti sąsajas tarp egzistencinio tomizmo būties doktrinos, laikomos tvirtu pasaulėžiūros pagrindu, ir analitinio tomizmo siūlomos būties sampratos kaip kalbinio ontologijos nepakankamumo išraiškos interpretavimo. Straipsnio uždavinys – nustatyti tolesnės tomistinės būties sampratos analizės analitinės kalbos filosofijos požiūriu gaires.

Pagrindinė šio tyrimo hipotezė – egzistencinis tomizmas, išskeldamas epistemologinių būties sampratos problemškumą, padarė lemiamą įtaką analitinio tomizmo atsiradimui. Šio tyrimo metodai derina filosofijos istorijos tyrinėjimus su šv. Tomo Akviniečio tekstų analize.

Egzistencinio tomizmo ištakos

Šiuolaikinis tradicinis tomizmas daugiausia remiasi šiandien truzmais tapusiais pirmoje XX amžiaus pusėje atsiradusio egzistencinio tomizmo atradimais. Tai, kad svarbiausia tomistinės filosofijos sąvoka galima laikyti veiksmažodį *esse*, dažniausiai vartojamą bendraties forma (ir todėl patenkantį į keistas gramatines situacijas), šiandien niekam nekelia abejonių, kaip ir tai, kad tomistinės ontologijos pagrindas yra *actus essendi* (buvimo akto) doktrina. Rodos, bet kuris tomistinėje stovykloje mūsų dienomis bandęs ginti šią doktriną nuo įsivaizduojamų priešų atrodys kaip žmogus, besiveržiantis pro atviras duris. Tačiau analitinis tomizmas vis dar yra traktuojamas kaip prieštaraujantis šiam „ortodoksiniam“ mokymui. Nepaisant to, kad *actus essendi* doktriną galima įrodyti remiantis kalbos filosofija, paprasčiausiai išvedant ją iš minėto keisto veiksmažodžio bendraties vartojimo „būties gramatikoje“, egzistenciškai nusiteikę tomistai nepalauja

teigti, esą analitinė kalbos filosofija, būdama „fregiška“ savo kilme, remiasi kitočia nei Akvinietis būties samprata ir todėl negali būti laikoma patikimu vedliu į egzistencijos slėpinį.

Pirmas būdvardį „egzistencinis“ tomizmui pritaikė Jacques'as Maritainas.¹ Šiam terminui pritarė Étienne Gilsonas penktajame ir svarbiausiame savo knygos „Le thomisme“ leidime.² Istoriskai „egzistencijos mokslo“ poreikis subrendo kaip reakcija į neotomistinį esencializmą. Kadangi neotomistiniai filosofijos vadovėliai (*Elementa philosophiae aristotelico-thomisticae.*) paprastai prasidėdavo logika ir baigdavosi ontologija, tokia dėstymo tvarka ilgainiui pradėta tapatinti su formaliu (racionali) „abstrakčių“ esmių nagrinėjimu. Iš čia kilo Gilsono neotomistams vėliau mestas kaltinimas dėl „loginio pozityvizmo“, kuris buvo neteisingas jau vien dėl to, kad neėmė domėn empirinės loginio pozityvizmo kilmės. Kad ir kaip ten būtų, viena yra tikra – neotomistinė ontologija buvo saugiai ištaisiusi dekartiškoje paradigmoje, paveldėtoje iš XIX amžiaus scholastikos. Tai buvo mokslas apie „galimas esmes“, t. y. apie maštomas, idealias, vėliau galimas nei aktualias esybes.

Istorinis esencializmo kelias buvo nulėmtas atsisakymo priimti šv. Tomo siūlomą dinamišką Aristotelio interpretaciją, kuri kirtosi su ilgaamžė neoplatoniškosios minties tradicija, išgalėjusia Katalikų Bažnyčioje jos didžiojo Mokytojo šv. Augustino dėka. Šiuo atžvilgiu pranciškoniškosios mokyklos mintis buvo kur kas parankesnė ir suprantamesnė, todėl plito nevaržoma. Dunso Škoto tekstai, kurių tikroji autorystė ne visuomet buvo nustatoma, čia suvaidino gana svarbų vaidmenį. Toliau ėjo pirmieji poskotiški šv. Tomo komentarai, Suarezas, kontrreformacijos ideologija – ir štai turime scholastiką tokią, kokią ją matė Descartes'as, ir kokią jis, norėdamas nugalėti, nejučiom absorbavo ir perdavė kitoms kartoms

moderniosios filosofijos pavidalu. Pagaliau filosofijos istorijos scenoje pasirodo liūdnas atminimo Christianas Wolffas ir jo „Ontologia“ (1729). Wolffo esmės yra „egzistenciškai neutralios“, jų realybė yra jų loginė galimybė (*quod possibile est, ens est*). Tokia ontologija remiasi vadinamaisiais „pirmaisiais principais“: neprieštaravimo bei pakankamo priežastingumo principais, kurių prigimtis yra grynai mentalinė. Šv. Tomo Akviniečio tekstuose randame vietų, kurių interpretacija galėjo turėti įtakos šiai ontologijai. Pvz., „Metafizikos komentare“ „pirmuoju principu“ vadinamas „būties principas“: „Neįmanoma daiktui tuo pat metu ir būti, ir nebūti“. Galima lengvai įsivaizduoti mūsų „ontologinį išsipareigojimą“ kaip priklausantį nuo pirmojo principo išisąmoni. Tačiau šv. Tomas čia pat sako, jog pats šis principas „priklauso nuo būties supratimo“³, o ne atvirkščiai.

Prigimtinės teologijos srityje esmių ontologija implikuoja, jog Dievo buvimo būtinumas gali būti išvedamas iš jo esmės loginės galimybės (*Ens a se existit ideo, quia possibile*), o tai lygu „ontologinio argumento“ pripažinimui. Dievo esmė yra pakankama priežastis (Leibnizo *raison d'être*) sukurtoms esmėms.

Neotomistinės epistemologijos pagrindas buvo racionalistinis įsitikinimas, jog „žmogaus protas žino objektyvią tiesą ir gali ją teigti objektyviai teisingomis propozicijomis“⁴. Toks lengvai atpažįstamas visapusiškas – ontologinis, epistemologinis bei semantinis – realizmas tradicinių tomistų buvo ir tebėra laikomas „ortodoksinis“. Tačiau egzistenciniam tomizmui Descartes'o palikimas ėmė asocijuotis su „abstrakčios“ logikos pavojumi. Gilsonas manė, kad esmių analizė buvo suprantama kaip kalbos tikslumo bei loginio aiškumo reikalavimo rezultatas.⁵

Esencializmas tapo bendru neotomistų paveldu – jį išpažino ne tik XIX amžiaus suareziškas conceptualizmas, bet ir XX am-

žiaus pradžios Romos mokykla (Josephas Kleutgenas, Reginaldas Garrigou-Lagrangé'as). Nuo „pirmųjų principų“, t. y. nuo mentalumo pradeda ir Louvaino neotomistinė mokykla, vadinusį save „kritiniu realizmu“. Tuo tarpu Gilsonui tai buvo didžiausias šv. Tomo Akviniečio filosofijos iškraipymas, kuriam ištaisyti egzistencinis tomizmas ėmėsi nuodugnios paties šv. Tomo tekstų analizės.

Egzistencinio tomizmo įžvalgos

Svarbiausios egzistencinio tomizmo doktrinos yra būties samprata kaip *actus essendi*, reali esmės ir egzistavimo perskyra bei egzistavimo pirmenybė prieš esmę, *ratio entis* bei būties analogijos doktrina. Nepaisant kritinio požiūrio į neotomizmą, egzistencinio tomizmo šalininkai vadina save „realistais“, susipriešindami su „idealistais“, t. y. atitinkamai supriešina aristotelinę tradiciją, su kuria identifikuojasi, su platoniskąja tradicija.⁶ Tuo jie nori pasakyti, kad rūpinasi realiais, konkrečiais daiktais, o ne abstrakčiomis „esmėmis“ arba „idėjomis“. Gilsonas mano, kad epistemologijos lygmenyje visai Viduramžių filosofijai buvo būdingas realizmas ta prasme, jog visi sukurtieji daiktai buvo suvokiami kaip pažinūs.⁷ Tačiau vienas pirmųjų vadinamojo „egzistencinio realizmo“ priesakų, nukreiptų prieš esencializmą, yra griežtai skirti *esse* nuo *percipi* nes, anot šv. Tomo, „tai, kas yra pažinimo principas, nebūtinai yra buvimo principas, kaip manė Platonas“⁸. Egzistencinio tomizmo įsitikinimu, nuo mąstymo į tikrovę nėra tikro kelio, nes intelekto konceptai nepagauna tikrovės adekvačiai kaip egzistuojančios, tačiau galima surasti kelią iš tikrovės į mąstymą.

Pirmiausia egzistencinis tomizmas pabrėžia tomistinę esmės ir egzistavimo realios perskyros („kompozicijos“) doktriną ir teigia egzistavimo pirmenybę prieš es-

mę. Abi doktrinos neabejotinai yra svarbios tarp visų tomistinių tekstų, pradedant ankstyvuoju „De ente et essentia“, kur Tomas pirmą kartą skelbia esmės ir egzistavimo perskyrą sukurtuose daiktuose bei egzistavimo pirmenybę esmės atžvilgiu.⁹ Šiame veikalėlyje pats žodis „esmė“ (*essentia*) kildinamas iš žodžio „esybė“ (*ens*).¹⁰ Kiek vėliau, apeliuodamas į žinomą Boethijaus posakį, šv. Tomas kildina žodį „esybė“ (*ens*) iš „buvimo akto“ (*actus essendi*): „Kai sakoma: ‘skirtinga yra buvimas ir tai, kas yra’, buvimo aktas skiriamas nuo to, kuriam šis aktas priklauso; tačiau esybės vardas imamas iš buvimo akto, o ne iš to, kuriam šis aktas priklauso“¹¹. Čia dominuojanti *actus essendi* padėtis nekelti abejonių. Tačiau tokiu būdu būties sampratoje atsiranda ne mažiau svarbi „vidinė“ perskyra: *ens* / *esse*, sukėlusį tomistinę doktrinoje nemažai painiavos.

Būtinybė pačioje būties sampratoje skirti *ens* nuo *esse* remiasi epistemologine prielaida, jog tai, kas yra pažinū, yra individualūs daiktai, o ne bendrasis būties principas. Tai, ką galima konceptualizuoti, yra *ens* – individuali esybė, atskirybė, bet ne *esse*. Konceptualizavimas siejamas su apibrėžimo galimybe, t. y. su galimybe atsakyti į klausimą „Kas tai yra?“, nurodant esybės esmę. Ten, kur nėra suprastos esmės, nėra ir apibrėžimo. Remdamasis Aristotelium šv. Tomas sako, kad „daiktas yra pažinū tik per savo apibrėžimą ir esmę“¹². Tačiau daikto esmės pažinimas jokiū būdu neimplikuoja jo egzistavimo arba realaus buvimo (*esse*) pažinimo. „Kiekviena esmė arba *quidditas* gali būti suprasta be to, kad kas nors būtų suprasta apie jos buvimą: juk galime suprasti, kas yra žmogus arba feniksas tuo pat metu nežinodami, ar jie turi buvimą tikrovėje; taigi aišku, kad buvimas nėra tas pat kaip esmė arba *quidditas*“¹³. Tačiau individuali esybė taip glaudžiai susieta su savo esme, kad atitinkamai aristoteliskai „pasakyta“, tai yra su-

prasta padedant konceptui, ji „žymi“ daikto esmę.¹⁴ O *esse* negali būti apibrėžimo objektas.

Matome, kad šv. Tomas savo svarstymą pradeda nuo kalbos analizės. Tačiau analizuodamas kalbą jis visuomet pirma nustato žodžio *ratio*, arba prasmę, ir tik paskui – šios *ratio* žymimą konceptą. Šiuo atveju egzistencinių tomistų iškeliama *ratio entis* yra kalbinės išraiškos, žyminčios individualią esybę, prasmė. Tuo tarpu *ratio entis* dažnai būna interpretuojama bei pristatoma kaip „būties konceptas“.

Konceptas Akviniečio filosofijoje užima tarpinę vietą tarp pažinimo ir signifikacijos lygmenų. Tomistinis konceptas gaunamas iš jutiminių domenų. Tuo jis skiriasi nuo bonaventūriškos „idėjos“, kuri yra įgimta. Pranciškoniškoji mokykla kalba apie „idėjas“, kurios, anot Gilsono, „gimsta sąmonėje ir iš sąmonės (*mind*) ne kaip intelektinės to, kas yra, išraiškos, bet kaip to, kas turėtų būti, modeliai ar pavyzdžiai“¹⁵. Vėliau empiristai sutapatino konceptus su idėjomis, pastarąsias, anot Michaelio Dummetto, supratę kaip mentalinius vaizdinius, todėl ir kalbinės išraiškos prasmę, arba reikšmę, traktavo „idealistiškai“, kaip mentalinių vaizdinį.¹⁶ Būtent čia pasireiškia radikalus skirtumas tarp aristotelinio „realizmo“ ir platoniškojo „idealizmo“. „Realizmas“ šiuo atveju remiasi individualių daiktų konceptualizavimu, t. y. iš esmės atitinka tradicinę nominalizmo sampratą. Pats Gilsonas savo filosofinėje autobiografijoje prisipažįsta visą gyvenimą sirgęs „nepagydoma filosofine ‘daiktizmo’ liga“¹⁷.

Gilsonas nurodo episteminę seką – *conceptio – definitio – iudicium*, – skirtą individualiai esybei (*ens*) pažinti. Pirma suvokiamas (konceptualizuojamas) individualus daiktas, tik tuomet galima apibrėžti jo esmę, ir tik paskiausia – teigti jo egzistavimą. Tačiau kur čia galėtume rasti vietą bendrosios būties „konceptui“? Gilsonas mano, jog ontologiniame lygmenyje („me-

tafizinėje realybės tvarkoje“), arba „tikrovėje“, bendroji būtis turi pirmybę prieš individualų buvimą, tik mūsų pažinime *ens* eina pirma *esse*. „Žmogaus protui egzistavimo sprendinys su būtinumu yra sprendinys, *kad* šis individualus ‘kas’ egzistuoja“¹⁸. Kalba Gilsonui visuomet atsiduria antroje vietoje, tačiau priklausoma nuo pažinimo tvarkos. Konceptualus suvokimas Gilsonui pasirodo kaip kalbos galimybės sąlyga.¹⁹ Nuo jo priklauso ne tik daikto esmės apibrėžimas, bet ir galimybė daryti sprendinį dėl daikto egzistavimo. Gilsonas mano, jog mintis visuomet yra pirminė kalbos, net vidinės kalbos, atžvilgiu, tačiau taip samprotaudamas jis veikiausia sutapatina pirminę augustiniškąją *verbum cordis* („širdies žodis“) sąvoką su tomistiniu konceptu.²⁰ Gilsoną stebinanti kalbos paslaptis yra jos „nebendramatiškumas“ su „žymimais daiktais“ ir su pačia mintimi.²¹

Pripažindami, jog mūsų pažinimas, taip pat ir kalba prasideda nuo individualaus *ens* pažinimo, turime išsiaiškinti, koks yra pažinimas. Konceptualus suvokimas (*conceptio*) yra žinojimas, *kas* tai yra. Toks suvokimas nėra išvedamas iš suvokimo, *kad* tai yra, veikiau atvirksčiai – egzistavimo sprendinys eina po koncepto apibrėžimo, kaip jo galimybės išsipildymas. Mūsų konceptualią schemą, tam tikrą konceptų tinklą sudaro „esmės“ – galimybės ir jų loginiai ryšiai. Tai kalbos sfera, kuri gali būti neutrali egzistavimo atžvilgiu. Tačiau nereikia pamiršti, kad konceptų pradžia – jutiminė patirtis, empirinis stebėjimas, jutiminių duomenų sfera. Toks yra aristotelinis konceptų „realumas“, iš kurio atsiveria kelias į nominalizmą bei empirizmą. Tačiau „galimų esmių filosofijos“ pavojaus akivaizdoje toks kelias buvo interpretuojamas kaip racionalistinis, kaip nepakankamai išaukštinantis pačią būties paslaptį. Čia (kartu su „egzistenciniu tomizmu“) atsirado Maritaino „būties intuicijos“ samprata.²²

Maritainas įmantriai apibūdina intuityvumą kaip „eidetinę arba ideacionalią vizualizaciją“, kurios objektas yra *ens in quantum ens*. Ji siejasi su „eidetinio“ būties koncepto suformavimu intelekto abstrahavimu ir negali būti suvedama į konkrečios atskiros esybės egzistavimą.²³ Būties konceptas yra bendras „analoginis“ konceptas (*ens commune*), kuris tik iš intelekto grįžta prie atskirų esybių egzistavimo, tačiau be jo sprendinys apie jų egzistavimą būtų neįmanomas. Intelekto esantis Maritaino „būties konceptas“ savo būtinumu bei universalumu supriešinamas su galimu atskirų esybių egzistavimu, žmogaus intelektui neprieinamu kitaip, kaip tik per jų esmių suvokimą. Taip skelbdamas naują tomistinį „egzistencializmą“ Maritainas negali išvengti savo mokytojo Garrigou-Lagrange'o esencializmo įtakos. Maritaino „egzistencinis realizmas“ siekia suteikti loginei galimų esmių sferai ontologinį statusą, pasinaudojant „būties konceptu“.

Vienu metu Gilsonas irgi teigė, kad būties suvokimas (*kad* tai yra) atsiranda iš jutiminės patirties, kaip savotiškas „matymas“, arba „intuityvumas“.²⁴ Tačiau šis matymas Gilsonui yra atskiro *ens* matymas, nes jis visuomet laikosi nominalistinio principo pabrėždamas, jog Tomui „tik individai egzistuoja“²⁵. Gilsonas taip pat nesinaudoja „būties analogijos“ samprata. Tačiau jei pripažintume, kad *esse* suvokiamas tiesiogiai per „būties intuityvumą“, tuomet konceptualizacija, o su ja kartu ir kalba dar labiau nutolsta nuo būties, nes konceptas atsiduria kitoje nei *esse* plotmėje, jis negali būti gaunamas tiesiogiai iš intuityvaus *ens* patyrimo.²⁶ Tuo galima paaiškinti vėlesnius Gilsono samprotavimus apie kalbos ir tikrovės plotmių „nebendramatiškumą“.

Kai vėliau Maritainas „būties intuityvumą“ objektu ėmė laikyti „egzistencijos aktą, suvokiamą daiktuose“²⁷, jo pozicija iš esmės nepasikeitė. Tuo tarpu Gilsonas paneigė tiesioginės būties intuityvumo galimy-

bę teigdamas, jog esybės egzistavimo negalima „pamatyti“, tik užfiksuoti padedant sprendiniui.²⁸ Juo labiau negalima „pamatyti“ bendrosios egzistencijos, būties principo, nes jis yra tarsi šviesa, kurioje mato ma visa kita. Nei „būties intuityvumas“, nei „reali perskyra“ tarp esmės ir egzistavimo nėra jutiminio patyrimo išdava. *Ens commune* yra abstrakcija, loginis konstruktas, o ne realus objektas, o tikrovėje buvimo aktai yra individualūs ir jų yra daugybė.²⁹ Taip per Gilsoną egzistencinis tomizmas grįžta prie nominalizmo, kuris Maritainui buvo filosofijos „pirmąsias nuodėmės“, atspindinti būtent „būties jausmo stoka“³⁰.

Ginčas tarp Gilsono ir Maritaino dėl „būties intuityvumo“ ir „būties koncepto“ sampratų buvo paskutinis mūsų egzistencinio tomizmo mąstymo kelyje į kalbos filosofijos svarbos pripažinimą ir kartu galutinis esencializmo atsisakymas. Gilsono samprotavimų išvadas galima taip apibendrinti: egzistavimo sprendinys negali būti prilyginamas „matymui“, nes jis atsiranda tik kaip konceptualizacijos pasekmė. Mes nematome egzistencijos bendrai, o tik atskirus egzistuojančius daiktus. Būtent taip „intuityvumą“ suprato Williamas Ockhamas.³¹

Šv. Tomo Akviniečio tekstuose galima rasti užuominų, kad ir konkretaus daikto egzistavimo negalima suvokti tiesiogiai. Pvz., Aristotelio *De anima komentaruose* Tomas teigia, jog intelektas „pažįsta rūšies (turima galvoje *species intelligibilis* – „suprantamumo rūšis“, t. y. intelekto konceptas – M. O.) prigimtį, arba „kas tai yra“ tiesiogiai per savo paties ekstensiją; tačiau atskirą – per tam tikrą refleksiją, grįždamas prie vaizdinių, iš kurių abstrahuoja suprantamumo rūšį“³². Atsižvelgdami į tomistinį kontekstą, jei ir galėtume pavadinti kokį nors pažinimą „intuityviu“, tai būtų pirmoji intelekto operacija, *apprehensio* (suvokimas), kuria suvokiama esmė, nes *quod quid est* (tai, kas yra), t. y. esmė, yra pirmas intelekto objektas,³³ tuo tarpu

egzistavimas prieinamas tik reflektyviam suvokimui.

Šv. Tomas teigia, jog pirma mūsų intelektas suvokia juntamus objektus (*sensibilia*).³⁴ Jutiminiai duomenys mums sako, kad kažkas yra. Nuo jų prasideda pirmoji intelekto operacija (*apprehensio*), kuri yra „nedaloma“ (*indivisibilium*), nes joje esmės „kažkas“ nėra atskirta nuo egzistavimo „kad yra“. Sprendinys atsiranda tik po to, kai esmės „kažkas“ yra konceptualizuotas kaip „tai“ ir apibrėžtas kaip „kas tai yra“. Sprendinys, išreiškiamas propozicija, koncentruojasi jungtyje „yra“: jis arba sujungia „tai“ su egzistavimu (*compositio*), arba atskiria (*divisio*). Tuo būdu fiksuojama perskyra tarp esmės ir egzistavimo, tačiau pats egzistavimas nėra konceptualizuojamas. Tokia egzistavimo sprendinio interpretacija paaiškina tiesos sampratą – tiesa yra tai, kas atitinka tikrovę, yra arba nėra. Sprendinio teisingumas verifikuojamas grįžtant „atgal“ į jutiminių duomenų „intuiciją“.

Kalbos filosofijos užduotis – nustatyti santykį tarp koncepto ir egzistavimo sprendinio. Jei egzistavimas išvengia konceptualizacijos, kaip galima jį suprasti ir signifikuoti kalboje, t. y. kaip galima spręsti apie jį ir šį sprendinį išreikšti kalbiškai teiginiu? Ar nėra taip, kad tikroji egzistavimo vieta yra vitginšteiniška „mistikos“ sfera, t. y. ten, kur žmogaus kalba nepajėgi prasiskverbti, yra tikrasis „būties slėpinys“?

Tomistinės būties sąvokos epistemologinis problemiškasumas

„Būties intuicijos“ bei „būties koncepto“ doktrina kilo iš „egzistencinės“ kai kurių šv. Tomo Akviniečio tekstų interpretacijos, kuri pirmumą suteikė Būties kaip buvimo bendrąja prasme, kažko nekonkretizuoto kaip atskiros esybės buvimas suvokimui, tokį suvokimą suprantant kaip bu-

vimo – Būties patyrimą. Šio patyrimo intuicija prilyginama vizijai ir Maritaino kalboje įgauna mistinės patirties bruožų.³⁵

Aptarinat „būties koncepto“ doktrinos pagrįstumą, pirmiausia prisimintina, jog konceptas intelekto suformuojamas remiantis jutiminiais duomenimis, tačiau suprantamas remiantis žodžio *ratio*, kuris išreiškia daikto esmę arba definiciją. Savo ruožtu *ratio* suformuojamas vykstant suvokimo procesui ir remiantis konceptu. Kaip *ratio*, taip ir konceptas išreiškia esybės esmę, o ne egzistavimą.³⁶

Šv. Tomas iš tikrųjų vartoja ir *ratio entis*, ir *ratio essendi* terminus. Tačiau jis atskleidžia, kad šie posakiai yra metalingvistinio pobūdžio: čia kalbama apie kalbos vartojimą, pavyzdžiui, apie senuosius filosofus (Parmenido šalininkus), kurie „vartojo žodį ‘esybė’“ (*utebantur ente*) netinkamai, t. y. vienareikšmiškai, o žodžio *ens* negalima vartoti tarsi žyminčio vieną *ratio* ir vieną prigimtį, nes „‘esybė’ nėra giminė, bet sakoma daugeliu būdų apie skirtingus dalykus“³⁷, (t. y. analogiškai). Taip pat aišku, jog esybės esmė ir jos egzistavimas yra skirtingi dalykai, todėl šių žodžių prasmės – jų *rationes* – turi būti traktuojamos skirtingai.

Painiava prasideda tuomet, kai Akviniečio tekstuose aptinkame vietų, kur esmė ir egzistavimas eina kartu. Pavyzdžiui, „De ente it essentia“, apeliuodama į Avicenos „Metafiziką“, prasideda tvirtinimu, jog „esybė ir esmė yra tai, ką intelektas suvokia (*conciipiuntur*) pirmiausia“³⁸. Čia reikia prisiminti, jog pirmoji intelekto operacija – *apprehensio*, arba nedalomųjų suvokimas, – dar neatskiria esmės nuo pačios esybės, kurios egzistavimas suvoktas jutimais. Ji suvokia esybę kaip „kažką esantį“.

Kitoje vietoje šv. Tomas sako, jog „žmogaus intelektas neįgyja tobulo pažinimo per pirmąjį suvokimą; bet jis pirma suvokia apie daiktą ką nors tokio, kaip jo *quid-*

dity, ir tai yra jo pirmas ir tinkamas objektas; o paskui supranta esmės savybes, akcidenčijas bei įvairius santykius. Tuo būdu jis būtinai lygina vieną daiktą su kitu jungdamas ir skirdamas³⁹. Šv. Tomas daugelį kartų sako, kad tai, ką intelektas suvokia pirmiausia, per suvokimą (*apprehensio*) yra daikto *quiddity*.⁴⁰ Tačiau jis taip pat dažnai sako, jog būtent „esybė pirma patenka į intelektą“⁴¹, turėdamas galvoje paprastą suvokimą – *apprehensio*, – kurį egzistencinis tomizmas prilygina intuicijai. Aišku, kad šv. Tomas čia kalba ne apie bendrosios būties (*esse*) suvokimą, o apie tokiu būdu suvokiamą individualią esybę (*ens*), kuri, jo požiūriu, yra universaliausia (*magis universalia*). Tai galima paaiškinti tuo, kad „jutiminis pažinimas, kuriuo suvokiami individualūs dalykai, mummyse yra pirmesnis už intelektinį pažinimą, kuris pažįsta universalijas“⁴². Kartais, kaip ką tik cituotoje „De ente et essentia“ vietoje, Tomas kalba apie intelekto *conceptio* esybės, o ne tik esmės atžvilgiu. Ar tai leidžia kalbėti, jei ne apie „būties“, tai apie „esybės konceptą“?

Kitą mįslingą tekstą, kur pirmosios intelekto operacijos objektu nurodyta ne esmė, o esybė, randame „Metafizikos komentaruose“: „Pirmojoje operacijoje pirmas dalykas, kurį intelektas suvokia, yra esybė (*ens*), ir šioje operacijoje nieko daugiau negali būti suvokta, kol nėra suprasta esybė (*ens*)“⁴³. Pirmiausia į akis krenta tai, kad be esybės (*ens*) šioje pirmoje, „nedalomoje“ intelekto operacijoje gali būti dar kažkas suprasta. Taip gali atsirasti pirminis preliminarus sprendinys, kurio rezultatas – *ratio*, žymintis konceptą. Galbūt tuo galima paaiškinti, jog šv. Tomas čia vartoja žodį *conceptio*. Esybės (*ens*) suvokimas yra būtina sąlyga apskritai ką nors suvokti, bet toks suvokimas dar nėra toks sprendinys, kuris galėtų sudaryti konceptą, išreiškiantį egzistuojančio daikto esmę. Kita vertus, jei esmės supratimas nereikalauja

egzistavimo supratimo, kaip pasireiškia šios sąlygos būtinumas, arba – ką mes suvokiame, kai suvokiame esybę (*ens*)?

Etimologiškai Akvinietis kildina žodį *esse* iš *essentia*. Tai, kam *esse* priskiriama, gali būti vadinama vardu *res* („daiktas“).⁴⁴ Atskirdamas *esse* nuo jo nešėjo šv. Tomas apeliuoja į garsiąją Boethijaus frazę: „skiriasi buvimas ir tai, kas yra“, tačiau jo interpretacijoje *esse* nėra būseną ar savybę, bet aktas arba veiksmas, neatsitiktinai išreikštas veiksmazodžiu ir priklausantis tam, „kas yra“, t. y. esmei. Tačiau esybės (*ens*) vardas kildinamas ne iš esmės, bet iš paties buvimo akto.⁴⁵

Esybės skiriasi savo buvimo modusais (*modi essendi*). Tokių modusų šv. Tomas išskiria penkis, tačiau vėliau apsistoja prie keturių: substancijos (*substantiae*), afektai arba savybės (*passiones sive proprietates*) ir procesai – kėlimas ir gedimas (*via ad substantiam et corruptiones substantiae*). Tačiau pastarieji du modusai turi buvimo trūkumą (*habet tamen esse debile*), taip jie priartėja prie nebūties (*negatio* ar *privatio*), kuriai buvo skirtas penktasis buvimo modusas. Iš tiesų riba tarp „būties“ ir „nebūties“ nėra visiškai aiški, nes vienintelis buvimo modusas, kuris egzistuoja tikrovėje (*habet esse in natura*), yra substancija.⁴⁶ Visi kiti vienaip ar kitaip egzistuoja tik prote, tuo būdu turi kažką iš „nebūties“, būtent realaus buvimo stoką. Tačiau visi jie vadinami esybėmis. „Taip, mes sakome, kad nesybė yra nesybė. Tačiau negalėtume taip sakyti, jei nebūtis neturėtų jokio buvimo moduso. (...) Protas užsima jomis [nesybėmis] kaip tam tikromis esybėmis, kai kažką teigia ar neigia apie jas“⁴⁷.

Taigi „esybės yra dviejų rūšių: mintinė esybė ir tikroji esybė“⁴⁸. Tam tikra prasme visos esybės turi vieną ir tą patį vardą *ratio: secundum unum rationem omnino* ir taip „kažkokiu būdu priklauso vienai giminei“⁴⁹. Tas paslaptingas bendrumas re-

miasi *ratio commune* ir išreiškiamas analogiškai. Tikroji esybė skiriasi nuo mintinės tuo, kad „turi *esse*“, būtent realių egzistavimą arba buvimo aktą. Nepaisant to, kad kartais šv. Tomas vartoja žodžius *ens* ir *esse* sinonimiškai,⁵⁰ šių dviejų žodžių referencijų ontologinis statusas yra iš esmės skirtingas. Kai esybė pačia bendriausia prasme yra suvokiama pirmuoju nedalomuoju suvokimu, jos buvimo aktas yra implikuojamas, nes jei ji nebūtų realiai egzistuojanti, juslinis suvokimas negalėtų nieko apie ją „spręsti“. Tačiau antrajai intelekto operacijai gali būti pateikta ir neegzistuojanti tikrovėje, o tik intelekto, esybė. Antrosios operacijos daromas sprendinys iš tikrųjų yra nepakankamas, nes nėra ontologiškai apibrėžtas: tikrovės pažinimo grandinė nutrūksta ties svarbiausiu savo objektu – egzistavimu. Todėl vienintelis patikimas būdas kalbėti apie buvimą yra analoginis kalbėjimas.

Antroje XX amžiaus pusėje daugelis tomistų suprato analogiją kaip grindžiamą žmogaus gebėjimu daryti sprendinį.⁵¹ Iš tikrųjų šv. Tomo filosofijoje kalbiniai veiksmai yra iš esmės sprendinių sudarymo veiksmai, pasireiškiantys sakinių sudarymu. Apie daikto egzistavimą gali būti žinoma tik per sprendinį, t. y. per antrą intelekto operaciją, kitaip tariant, jis yra teigiamas tik remiantis sprendiniu. Prie sprendinio visuomet veda jusliniai duomenys. Sprendinys būtina reikalauja pirma turėti konceptą. Konceptai atsiranda intelekto kaip „daiktų panašumai“ vykstant suvokimo procesui. *Ratio* yra tam tikro preliminarus sprendinio rezultatas. Galiausiai galutinis sprendinys nustato *ratio* vartojimo būdą. Kalbant apie būties sampratą, tai būtų analoginis vartojimo būdas. Todėl nenuostabu, kad jau Gilsonas šv. Tomo mokymą apie analogiją vadina „sprendinio analogijos doktrina“⁵². Svarbu tai, jog analoginis žodžio vartojimas remiasi jau padarytu galutiniu sprendiniu – pro-

pozicija, kurios teisingumo vertė jau nustatyta. Tačiau tuo pat metu analogija leidžia palikti ontologiją neapspręstą. Analoginis kalbėjimo būdas, operuojantis *ratio communis*, teikia galimybę atlikti W. V. O. Quine'o rekomenduojamą „semantinį pakilimą“ (*semantic ascent*), t. y. pereiti nuo kalbėjimo apie „tikrąsias esybes prie kalbėjimo apie žodžius“⁵³, kurie gali žymėti ir realių, ir mintinių esybių *rationes*.

Tomo mokymas apie analoginį kalbėjimo būdą leidžia suprasti, kaip ir kodėl būtis negali būti konceptualizuojama, tačiau apie ją gali būti sprendžiama. Analogija nėra konceptų formavimo savybė, bet yra sprendinio išdava. Būties pažinimas išreiškiamas sprendiniu, o ne konceptu. Lingvistiškai tai gali būti paaiškinama tuo, jog *esse* yra veiksmazodis, o ne daiktavardis. Tuo pat metu tai leidžia ontologiškai suprasti būtį kaip veiksmą, atskleidžiant egzistencinio tomizmo *actus essendi* interpretaciją.

Išvados

1. Egzistencinio tomizmo istorinę misiją galima apibūdinti kaip galutinį esencializmo atsisakymą, atveriantį kelią į tomistinės ontologijos analizę kalbos teorijos priemonėmis.
2. Egzistencinio tomizmo iškeltas epistemologinis būties sampratos problemiškas padarė lemiamą įtaką analitinei šv. Tomo Akviniečio tekstų interpretacijai.
3. Analitinio tomizmo siūloma būties samprata kaip kalbinio ontologijos nepakankamumo išraiška gali padėti giliau suprasti egzistencinio tomizmo *actus essendi* doktriną kaip tomistinės ontologijos pagrindą.

NUORODOS

- ¹ *Maritain J.* Sept leçons sur l'être et les premiers principes de la raison spéculative. Paris: Tequi. 1934. P. 30.
- ² *Gilson É.* Le thomisme: introduction a la philosophie de saint Thomas d'Aquin. 5-th ed. Paris: J. Vrin. 1944. P. 505. (The Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas. Trans. by L. K. Shook. New York: Random House. 1956.)
- ³ *In IV Met.* 6. 605.
- ⁴ *Murphy F. A.* Étienne Gilson: Historian of Timeless Truth. Rankraštis. 2000. P. 21.
- ⁵ *Gilson É.* Being and Some Philosophers. Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies. 1952. (L'être et l'essence. Paris: J. Vrin. 1948. P. 163. P. 166–167).
- ⁶ „Nuosaičio realizmo“ terminą sugalvojo dar R. Garrigou-Lagrange'as, jam priklauso ir „realistinio konceptualizmo“ terminas. Tam tikro neotomizmo ir egzistencinio tomizmo tęstinumo negalima paneigti, ypač prisiminus jų lietuvišką „hibridą“, sukurtą prel. Prano Kuraičio ir puoselėtą jo mokyklos.
- ⁷ Plg. *Gilson É.* The Spirit of Mediaeval Philosophy. Trans. A. H. C. Downes. London: Sheed and Ward. 1991 (1936). P. 229.
- ⁸ *Sth I*, q. 85, q. 3, ad. 4: Non autem est necesse quod omne quod est principium cognoscendi, sit principium essendi, ut Plato existimavit.
- ⁹ Plačiau apie tai žr. *Onišėik M.* Keli ankstyvosios šv. Tomo Akviniečio ontologijos aspektai // *Logos* 12 (1997). P. 21–33.
- ¹⁰ Plg. *De ente* 1.
- ¹¹ *De verit.* q. 1, a. 1, ad 3: cum dicitur, 'diversum est esse et quod est' distinguitur actus essendi ab eo cui ille actus convenit; nomen autem entis ab actu essendi sumitur, non ab eo cui convenit actus essendi. Plg. *In IV Met.* 2, 553.
- ¹² *De ente* 1: res est intelligibilis nisi per diffinitionem et essentiam suam. (G. Vyšniausko vertimas.)
- ¹³ *De ente* 4: Omnis autem essentia vel quidditas potest intelligi sine hoc quod aliquid intelligatur de esse suo: possum enim intelligere quid est homo vel fenix et tamen ignorare an esse habeat in rerum natura; ergo patet quod esse est aliud ab essentia vel quidditate.
- ¹⁴ Plg. *De ente* 1: ens primo modo dictum est quod significat essentiam rei. Plg. *Sth I*, q. 34, a. 1, ad 3.
- ¹⁵ *Gilson É.* The Unity of Philosophical Experience. London: Sheed and Ward. 1938. P. 68.
- ¹⁶ Plg. *Dummett M.* Origins of Analytical Philosophy. London: Duckworth. 1996. P. 132.
- ¹⁷ *Gilson É.* Le philosophe et la théologie. Paris: Librairie Arthème Fayard. 1960. P. 31.
- ¹⁸ *Murphy F. A.* Ten pat. P. 295. „Gilsonas buvo tiek arti nominalizmo esinių atžvilgiu, kiek galejo būti Tomas“ (Ten pat. P. 254.).
- ¹⁹ Plg. *Gilson É.* God and Philosophy. New Haven: Yale University Press. 1955 (1941). P. 64.
- ²⁰ Plg. *Gilson É.* Linguistics and Philosophy: An Essay on the Philosophical Constants of Language. Trans. by J. Lyon. Notre Dame: University of Notre Dame Press. 1988. P. 64, P. 74–75. Plg. *SCG IV*, 11.
- ²¹ *Gilson É.* Ten pat. P. 14.
- ²² Plg. *Maritain J.* Ten pat. P. 52. Maritaino intuicijos samprata neabejotinai susijusi su jo mokytojo H. Bergsono įtaka. Johnas Knasas pateisina Maritaino „būties intuiciją“. Žr. *Knasas J. F. X.* How Thomistic is the Intuition of Being? // Jacques Maritain: The Man and His Metaphysics. Ed. J. F. X. Knasas. Mishawaka: The American Maritain Association. 1988. P. 83–92.
- ²³ *Maritain J.* Ten pat. P. 52–53, 66. Plg. English version: Preface to Metaphysics. London: Sheed and Ward. 1939. P. 46, 58.
- ²⁴ Plg. *Gilson É.* The Unity. P. 320.
- ²⁵ *Gilson É.* Thomist Realism and the Critique of Knowledge. Trans. M. A. Wauk. San Francisco: Ignatius Press. 1986. P. 191. (French 1939).
- ²⁶ Čia perskyra tarp intuicijos ir konceptualizacijos gali būti prilyginta Kanto stebinio ir sąvokos perskyrai.
- ²⁷ *Maritain J.* Existence and the Existent. English version by L. Galantière and G. B. Phelan. New York: Pantheon. 1948. P. 20. (Court traite de l'existence et de l'existant. Paris. 1947.)
- ²⁸ Plg. *Gilson É.* The Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas. P. 368. 374.
- ²⁹ *Gilson É.* Ten pat. P. 44.
- ³⁰ *Maritain J.* Distinguish to Unite or the Degrees of Knowledge. Trans. by G. B. Phelan. New York: Charles Scribner's Sons. 1959. P. 1–2.
- ³¹ Plg. *Merino J. A.* Pranciškonų filosofijos istorija. Vertė D. Jonkus. Vilnius: Aidai. 2000. P. 262–263.
- ³² *In De anima.* III, 8, 713: Cognoscit enim naturam speciei, sive quod quid est, directe ex-

tendendo seipsum, ipsum autem singulare per quamdam reflexionem, in quantum redit super phantasmata, a quibus species intelligibiles abstrahuntur.

³³ Ten pat. 762.

³⁴ Plg. *In De anima*. III, 8, 758.

³⁵ Plg. *Maritain*. J. Preface. P. 52–53.

³⁶ J. Bobikas, kalbėdamas apie būties sampratą Akviniečio „De ente et essentia“, operuoja terminu „konceptas“, nepaisant savo deklaruoto tikslo „išlaisvinti filosofiją nuo tam tikrų nepriimtinių egzistencinio tomizmo tezių“. (*Bobik J.* Aquinas on Being and Essence. A Translation and Interpretation. Notre Dame, In.: University of Notre Dame Press. 1965. P. viii.). Šį terminą dažnai vartoja įvairių pakraipų tomistai neskirdami epistemologinio ir lingvistinio lygmenų, pvz., tapatindami „konceptą“ su „reikšme“ (Ten pat. P. 17). Tai galbūt būtų galima paaikškinti moderniosios (Locke'o) paradigmos įsigalėjimu dėl jos sąlyginio paprastumo.

³⁷ *In I Met.* 9, 139: Ens enim non est genus, sed multipliciter dicitur de diversis. Plg. 9, 138.

³⁸ *De ente*. Prol.: ens autem et essentia sunt que promo intellectu concipiuntur.

³⁹ *Sth* I, q. 85, a. 5: intellectus humanus non statim in prima apprehensione capit perfectum rei cognitionem; sed primo apprehendit aliquid de ipsa, puta quidditatem ipsius rei, quae est primum et proprium objectum intellectus; et deinde intelligit proprietates et accidentia, et habitudines circumstantes rei essentiam. Et secundum hoc necesse habet unum apprehensum alii componere et dividere.

⁴⁰ Plg. *Sth* I, q. 85, a. 80.

⁴¹ *In I Met.* 2. 46: secundum simplicem apprehensionem (...) primo in intellectu cadit ens. Plg. *Sth*. I–II, q. 55, a. 4, ad 1. Plg. *Sth* I–II, q. 94, a. 2; *De verit.* 1, 1.

⁴² *In I Met.* 2. 46: nam cognitio sensus qui est cognoscitivus singularium, in nobis praecedit cognitionem intellectivam quae est universalium.

⁴³ *In IV Met.* 6, 605: in prima quidem operatione est aliquod primum, quod cadit in conceptione intellectus, scilicet hoc quod dico ens; nec aliquid hac operatione potest mente concipi, nisi intelligatur ens.

⁴⁴ Plg. *De verit.* q. 1, a. 1.

⁴⁵ Plg. *De verit.* q. 1, a. 1, ad 3; *In IV Met.* 2, 553.

⁴⁶ Plg. *In IV Met.* 1, 540, 541, 543.

⁴⁷ Ten pat. 1, 539, 540: Unde dicimus quod non ens est non ens. Quod non diceretur nisi negationi aliquo modo esse competeret. (...) quia ratio de eis negociatur quasi de quibusdam entibus, dum de eis affirmat vel negat aliquid.

⁴⁸ *In IV Met.* 4, 574: Et hoc ideo est, quia ens est duplex: ens scilicet rationis et ens naturae.

⁴⁹ *In IV Met.* 1, 544, 547: omnia entia sint unius generis aliquo modo.

⁵⁰ *In IV Met.* 1, 539: Alia enim dicuntur entia vel esse.

⁵¹ Plg. *Burrell D.* Analogy and Philosophical Language. New Haven: Yale University Press. 1973; *Klarke W. N.* Analogy and the Meaningfulness of Language about God: A Reply to Kai Nielsen // *The Thomist* 40 (1976). P. 61–95. *Karlas Rahneris* kalba apie „analoginį teiginį“ kaip pažinimo pagrindą. (*Rahner K.* Foundations of Christian Faith. Trans. by W. Dych. New York: Seabury. 1978. P. 72.)

⁵² Cit. *Rocca G. P.* Aquinas on God-Talk: Hovering over the Abyss // *Theological Studies* 54 (1993). P. 641–661. P. 652.

⁵³ Plg. *Quine W. V. O.* Word and Object. Cambridge, Mass.: MIT Press. 1960. P. 270.

SANTRUMPOS

Sth – Summa Theologiae

SCG – Summa contra gentiles

De verit. – De veritate

In Met. – In Metaphysicam Aristotelis commentaria

In De anima – In Aristotelis librum De anima commentarium

De ente – De ente et essentia

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

1. *S. Thomas Aquinas*. Summa Theologiae. Roma: Editiones Paulinae. 1962.
2. *S. Thomas Aquinas*. Summa contra gentiles. Taurini: Marietti. 1922.
3. *S. Thomas Aquinas*. In Metaphysicam Aristotelis commentaria. Ed. M.-R. Cathala. Taurini: Marietti. 1935.
4. *S. Thomas Aquinas*. In Aristotelis librum De anima commentarium. Ed. P. F. Angeli M. Pirotta. Taurini: Marietti. 1959.
5. *S. Thomas Aquinas*. De ente et essentia // Opuscula omnia. Paris: P. Mandouret. 1927.
6. *S. Thomas Aquinas*. De veritate // Quaestiones Disputatae. Vol. III. Taurini: Marietti. 1898.
7. *Bobik J.* Aquinas on Being and Essence. A Translation and Interpretation. Notre Dame. In.: University of Notre Dame Press. 1965.
8. *Burrell D.* Analogy and Philosophical Language. New Haven: Yale University Press. 1973.
9. *Dummett M.* Origins of Analytical Philosophy. London: Duckworth. 1996.
10. *Gilson É.* The Spirit of Mediaeval Philosophy. Trans. A. H. C. Downes. London: Sheed and Ward. 1991 (1936).
11. *Gilson É.* The Unity of Philosophical Experience. London: Sheed and Ward. 1938. P. 68.
12. *Gilson É.* Thomist Realism and the Critique of Knowledge. Trans. M. A. Wauk. San Francisco: Ignatius Press. 1986. P. 191.
13. *Gilson É.* God and Philosophy. New Haven: Yale University Press. 1955 (1941). P. 64.
14. *Gilson É.* Le thomisme: introduction a la philosophie de saint Thomas d'Aquin. 5-th ed. Paris: J. Vrin. 1944. (The Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas. Trans. by L. K. Shook. New York: Random House. 1956.)
15. *Gilson É.* Being and Some Philosophers. Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies. 1952.
16. *Gilson É.* Linguistics and Philosophy: An Essay on the Philosophical Constants of Language. Trans. by J. Lyon. Notre Dame: University of Notre Dame Press. 1988.
17. *Gilson É.* Le philosophe et la théologie. Paris: Librairie Arthème Fayard. 1960. P. 31.
18. *Klarke W. N.* Analogy and the Meaningfulness of Language about God: A Reply to Kai Nielsen // The Thomist 40 (1976). P. 61–95.
19. *Knasas J. F. X.* How Thomistic is the Intuition of Being? // Jacques Maritain: The Man and His Metaphysics. Ed. J. F. X. Knasas. Mishawaka: The American Maritain Association. 1988.
20. *Maritain J.* Sept leçons sur l'être et les premiers principes de la raison spéculative. Paris: Tequi. 1934. (English version: Preface to Metaphysics. London: Sheed and Ward. 1939.)
21. *Maritain J.* Existence and the Existent. English version by L. Galantière and G. B. Phelan. New York: Pantheon. 1948.
22. *Maritain J.* Distinguish to Unite or the Degrees of Knowledge. Trans. by G. B. Phelan. New York: Charles Scribner's Sons. 1959.
23. *Merino J. A.* Pranciškonų filosofijos istorija. Vertė D. Jonkus. Vilnius: Aidai. 2000.
24. *Murphy F. A.* Étienne Gilson: Historian of Timeless Truth. Rankraštis. 2002. Dėkoju prof. teol. dr. Franceskai Alan Murphy už suteiktą galimybę pasinaudoti šiuo rankraščiu.
25. *Oniščik M.* Keli ankstyvosios Šv. Tomo Akviniečio ontologijos aspektai // Logos 12 (1997). P. 21–33.
26. *Quine W. V. O.* Word and Object. Cambridge, Mass.: MIT Press. 1960.
27. *Rahner K.* Foundations of Christian Faith. Trans. by W. Dych. New York: Seabury. 1978.
28. *Rocca G. P.* Aquinas on God-Talk: Hovering over the Abyss // Theological Studies 54 (1993). P. 641–661.

Spausdinti rekomendavo:

Doc. dr. T. Sodeika,

Doc. dr. F. Jončys

Gauta: 2004 10 18

Parengta spaudai: 2004 12 17

Marija ONIŠČIK

THE RELEVANCE OF THE INSIGHTS OF EXISTENTIAL THOMISM TO ANALYTICAL PHILOSOPHY

S u m m a r y

The article presents one of the most popular trend in 20-th century Thomistic philosophy – existential Thomism. According to existential Thomists, the most important notion in philosophy of St. Thomas Aquinas is the notion of *esse*. Indeed, the doctrine of *actus essendi* has become the fundamental tenet of traditional Thomism of our days. The article attempts to analyze the most important insights of such prominent existential Thomists as Jacques Maritain ir Etienne Gilson in the light of analytical philo-

sophy. These are the «intuition of being» and the «concept of being», proposed by Maritain and discussed by Gilson. In discussing and subsequently rejecting the possibility of conceptualizing the *esse*, Gilson has denied the essentialism of his Neotomistic predecessors. The article shows that Thomistic notion of being as analyzed by existential Thomism is capable of analytical interpretation through proper understanding of St. Thomas's epistemology.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: egzistencinis tomizmas, esencionalizmas, buvimo aktas, būties konceptas, būties intuicija, intelekto operacijos, esybė ir egzistavimas.

KEY WORDS: Existential Thomism, essentialism, *actus essendi*, concept of being, operations of the intellect, *ens* and *esse*.

Marija ONIŠČIK – teologijos bakalaurė, filosofijos magistrė, VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Filosofijos katedros asistentė. Adresas: M. Riomerio g. 4–26, Kaunas. Tel. 37 352491. El. paštas: marija_oniscik@fc.vdu.lt

Marija ONIŠČIK – Bachelor of theology; MA in philosophy; Assistant in Department of Philosophy, Faculty of Humanities, VMU. Home address: M. Riomerio g. 4–26, Kaunas. Phone: 37 352491. E-mail: marija_oniscik@fc.vdu.lt